

як музично-освітній проект, в якому представлені традиції різних виконавських шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець Л. Польща: шляхом відродження державної незалежності 1918-1939. Тернопіль, 2002, 98 с.
2. Верещагіна О.Є., Григорчук П.С. Подолянин І. Я. Падеревськей – визначний польський політичний діяч. *Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського*: зб. наук. праць. Вінниця. 2009. Вип.7. С.99-104
3. Загурська-Антонюк В. Політичний внесок І. Я. Падеревського у становлення польської державності у першій половині ХХ століття. *Intermarum: історія, політика, культура*. Житомир. 2015. Вип. 2. С. 259-266.
4. Романенко А. Музичний конкурс як соціокультурний феномен у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. № 1. 2016. С. 126-129.

Верещагіна-Білявська Олена
м. Вінниця

ТВОРЧА ПОСТАТЬ АНТОНА КОЦІПІНСЬКОГО ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ НА ПОДІЛЛІ

Багатовікове спільне проживання на подільських землях представників українського і польського народів призвело до взаємовпливу традицій двох культур у різних галузях буття, зокрема у релігійній, освітянській, мистецькій. Значний вплив на формування культурного образу Подільського краю мали відомі родини магнатів Браницьких, Грохольських-Можайських, Замойських, Любомирських, Конєцпольських, Потоцьких, Сосновських, Сангушків, Сенявських, Собанських, Чарторийських та ін. Біля витоків театральної справи на Поділлі знаходився поляк А. Жмійовський, який у 1798 р. заснував театр у Кам'янці-Подільському, а згодом був режисером театру у садибі С. Потоцького в Тульчині. У маєтку графа І. Мархоцького у Мінківцях Новоушицького повіту діяла друкарня, було засновано музичний навчальний заклад, влаштовувалися театральні вистави. Приватні музичні школи функціонували у деяких містечках краю, зокрема у Тростянці Ямпільського повіту, у маєтку Прота Потоцького в Ямполі. У галузі освіти видатну роль відіграв Тадеуш Чацький, що виступив засновником і меценатом багатьох шкіл Подільської губернії.

Саме з Поділлям пов'язана і творчість композиторів польського походження А. Коціпінського, Й. Витвіцького, В. Заремби, М. Завадського, І. Падеревського, яка потребує свого ретельного вивчення як у

загальнокультурному, так і в музикознавчому контекстах.

Різні аспекти взаємовпливу української і польської культур представлені у дослідженнях Т. Бурдейної-Публіки, О. Волосатих, С. Іскри, О. Лобко та ін. Так, у працях О. Лобко досліджено історію маєтків родини Потоцьких [7]; Т. Бурдейна-Публіка при вивченні шляхів професіоналізації музичного життя Вінниччини розкриває особливості маєткової культури поляків Поділля у ХІХ ст. [1]; С. Іскра українсько-польські взаємовпливи розглядає у контексті історії католицької церкви на теренах краю [2]. Творчість А. Коціпінського розкрита у розвідках Л. Кияновської [3], а М. Завадського, В. Заремби – Т. Круліковської [4-6]. У процесі дослідження еволюції фортепіанного виконавства на Поділлі Ю. Портний формування фортепіанно-виконавського професіоналізму розглядає в умовах українсько-польських зв'язків [8].

Спираючись на існуючі дослідження, авторка статті ставить за *мету* розкрити роль фольклористичної і композиторської спадщини Антона Коціпінського у становленні музичного професіоналізму на Поділлі, що сприятиме популяризації творчості польського митця.

Першими закладами, що можуть свідчити про закладання основ музичного професіоналізму, можна вважати музичні бурси, що виникли з реорганізації бурс для бідної шляхти і бурс для учнів з незаможних сімей, заснованих єзуїтами. У ХVІІ ст. такі заклади існували у Кам'янці-Подільському (приблизно з 1620 р.), Вінниці (з 1636 р.) і Барі (з 1638 р.) [2]. У музичних бурсах навчали грі на інструментах і співу, теорії музики та основам композиції. Бурсаки впродовж навчання виступали у церквах, на шкільних і міських урочистостях. Саме активна концертна діяльність музичних бурс, на думку С. Іскри «сприяла підвищенню рівня хорового виконавства у католицьких храмах на Поділлі. Музика католицьких храмів і до того приваблювала увагу православних: багатоголосним співом хору, що на той час було невідомим Православній Церкві. У поєднанні з органом і професійністю співаків-бурсаків вона створювала надзвичайно сильне враження, викликаючи у слухачів сильні естетичні почуття» [2, с.36].

Становлення світського музичного професіоналізму на подільських землях розпочинає свій відлік з початку ХІХ ст., коли у маєтках польських магнатів розпочинається фахова підготовка співаків та інструменталістів для кріпацьких театрів і капел.

У другій половині ХІХ ст. на Поділлі поступово складаються музично-педагогічна та виконавська школи, що зростають на ґрунті мережі братських шкіл, пансіонів, гімназій. Впродовж століття на подільських теренах жили й творили музиканти польського походження А. Коціпінський, М. Завадський,

Й. Витвицький, В. Заремба, Ф. Ганицький, К. Широтський, Польські композитори, окрім безпосередньої творчості, виступали збирачами і популяризаторами місцевого фольклору, талановитими педагогами, що невтомно працювали на освітянській ниві.

Одним з таких різнобічних музичних діячів постає перед нами Антон Коціпінський (1816-1866) – композитор, фольклорист, нотовидавець, виконавець і педагог, поміж учнів якого був В. Заремба. Ю. Портний справедливо називає А. Коціпінського, що представляв традиції віденської фортепіанної школи, одним із засновників фортепіанного професіоналізму на Поділлі [8, с.157]. Хоча безпосередньо на теренах краю митець проживав недовго, його внесок у розбудову його музичної культури є надзвичайно важливим.

А. Коціпінський народився поблизу Кракова, але згодом родина переїхала до Львова, де майбутній музикант отримав освіту. Його першим вчителем став батько, що працював органістом у Львівському кафедральному соборі і навчав сина основам композиції, гри на фортепіано та органі. Хлопчиком майбутній музикант співав у Львівському архієпископському хорі. Здобувши освіту, служив капельмейстером в оркестрі австрійського війська. На Поділля музикант переїхав у 1846 році, оселившись з батьками у Кам'янці-Подільському. Щоб усвідомити атмосферу, в якій розгорталася діяльність А. Коціпінського, слід нагадати про тогочасні історичні події ХІХ ст., коли після поразки польського повстання 1830-1831 рр. російській царській уряд посилив репресивні заходи у прагненні повністю зруйнувати національно-визвольний рух поляків. У час, коли А. Коціпінський працював в Україні, поступово визрівало друге польське повстання 1863-1864 рр. У боротьбі з польським народом російське самодержавство посилювало також гноблення українців, впроваджуючи різноманітні форми русифікації та політики національної дискримінації. У відповідь посилюється польський культурно-просвітницький рух, одним з осередків якого і стало губернське місто Кам'янець-Подільський. Молодий польський музикант опинився у вирі його культурного життя.

Різноманітні джерела засвідчують, що разом з братом молодий А. Коціпінський розпочинає у місті активну музично-просвітницьку діяльність: викладає гру на фортепіано і теорію музики, керує місцевим музичним магазином, влаштовує концерти. Завдяки роботі у магазині сприяє друкуванню нот та продажу музичних інструментів, а завдяки концертній діяльності – пропагує українські пісні. Концерти, на яких виконували польські та українські народні пісні, часто влаштовувалися у будинку А. Коціпінського,

що також сприймалося своєрідним опором політиці великоруського шовінізму.

На Поділлі розпочалася і фольклористична діяльність музиканта, який починає збирати й опрацьовувати місцевий фольклор. Захоплення українською мелодикою відчутно і в його власних композиціях, часто пронизаних фольклорною стилістикою.

Саме через пропагування української народної пісні А. Коціпінського було визнано неблагодійним, внаслідок чого він з 1849 по 1855 рр. жив у Відні. До цього нетривалий час А. Коціпінський проживав у Києві. Ймовірно, музикант мав економічний хист, адже створив ще й власну музично-торгівельну мережу, що охопила магазини у Львові, Кишиніві і Кам'янці-Подільському. Після повернення до Києва у 1855 р. музикант відкриває на Хрещатику новий музичний магазин, який мав філію у Житомирі. За роки функціонування видавництва і магазинів було випущено з друку приблизно чотириста музичних творів, серед яких чисельну групу складають композиції польських авторів, а також власні твори А. Коціпінського.

З поверненням в Україну А. Коціпінський відновлює й музично-просвітницьку діяльність, виступаючи в різноманітних концертах. Як і в Кам'янці-Подільському, музикант і сам ініціює проведення концертів, використовуючи тепер приміщення свого нотного магазину, де щотижня влаштовує музичні вечори. На цих концертах він часто виступає не лише в якості піаніста, але й співака.

Головною подією другого київського періоду в творчості стало видання його збірки «Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і в Малоросії, списані і перекладені під музику Антоном Коціпінським», в яку увійшло сто пісень (1862). Проте, подальша доля збірки була драматичною, адже після другого польського повстання 1863-1864 рр. її було вилучено з продажу та заборонено до розповсюдження у Російській імперії. Перевидання збірки було здійснено вже по смерті А. Коціпінського. Вона користувалася значною популярністю у музикантів-аматорів, на що вказує Л. Кияновська, аналізуючи склад її підписників, серед яких «не 29 лише представників різних національностей: українців, але й росіян, поляків, євреїв, німців, чехів з різних суспільних верств. Географія підписки охоплювала значну територію від Галичини до Санкт-Петербургу та Москви. Серед підписників найчисленнішими були представники української інтелігенції та польські аристократи, серед них: Володимир Маркевич, полковник Степанович, Григорій Самійленко, графиня Рачинська з Рогатина, княгиня Яніна Четвертинська з Антополя, графиня Моцинська в Києві, княгиня Марія

Любомирська в Рівному, маршалок Уманського повіту Теодор Єловицький, граф Ян Стадницький та ін.» [3, с.29]

До другого київського періоду належить ще один здобуток А. Коціпінського, в якому він постає вже етнографом, – упорядкування його праці «Ярмарок на Україні» (1856).

Збірка «Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і в Малоросії» виконує подвійну функцію: вона є і науково-етнографічною публікацією, і збіркою мініатюр для домашнього музикування. Для зручності користувачів усі пісні у ній були надруковані слов'янським і латинським шрифтами, а також у двох варіантах: у вигляді записаної мелодії та у вигляді обробки для голосу з фортепіано. За жанрами у ній представлені епічні, ліричні, обрядові, жартівливі, весільні пісні (45), думки (42) і шумки (13). Не усі фольклорні зразки були записані самим А. Коціпінським. Композитор використав записи М. Вигорницького, Й. Витвицького, Й. Шпека, а також записи зі збірок В. Залеського та М. Маркевича.

Важливим для усвідомлення ролі фольклористичної діяльності А. Коціпінського є текст його передмови до збірки, в якій він говорить про важливість популяризації пісенного фольклору, що поступово втрачає свою значимість. Упорядник навмисне угруповує пісні за регіональними ознаками, щоб підписники відчували водночас, як особливості мелодики різних регіонів України, так і їх генетичну спорідненість. Аналізуючи збірку А. Коціпінського, Л. Кияновська висуває гіпотезу, що композитор добре знав музичне середовище, вивчав смаки amatorів, тому включив до збірки не лише записані ним пісні, але й ті, які вважав цікавими для музикантів-аматорів [3]. Можна стверджувати, що він, як видавець та успішний менеджер, вдало розрахував запити своїх покупців, про що свідчить популярність збірки.

Вплив українського фольклору відчутний і у фортепіанній музиці А. Коціпінського, у доробку якого присутні типові для його часу романтичні салонні жанри – полонези, мазурки, польки, краков'яки, варіації на українські теми. Деякі твори у своїй основі мають українську народну пісню, зокрема «Мазур з українкою» для фортепіано, «Ярмарок на Україні» для голосу та фортепіано, інструментальний варіант має підзаголовок «Козак-полька» та ін.

Висновки. На думку авторки статті, найбільший внесок у професіоналізацію подільського музичного життя А. Коціпінський здійснив саме своєю збирацькою і видавничою діяльністю, яка сприяла популяризації як народної пісні, так і творчості композиторів польського походження, зокрема М. Завадського, В. Заремби, Й. Витвицького, Ф. Яроньського, Д. Бонковського. Твори вказаних композиторів, написані у традиціях

романтичного салонного музикування, стали стимулом для розвитку інструментального виконавства на Поділлі. Популяризація народної пісні, здійснена А. Коціпінським через упорядкування і видання збірки «Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і в Малоросії», була особливо значущою у період закладання основ української фольклористики та професійної композиторської школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Бурдейна-Публіка Т. Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складової культури Подільського краю: автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 – теорія та історія культури. Львів. держ. музична акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2009. 22с.
2. Іскра С. Соціокультурна діяльність Римо-Католицької Церкви у контексті духовної культури Поділля : автореф дис ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 Львів. держ. музична акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2010. 19 с.
3. Кияновська Л. Антон Коціпінський: репрезентант польської культури в українській музиці. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка*. Вип. 27. Львів, 2013. С. 26–37.
4. Круліковська Т. Портрет Владислава Заремби крізь призму вокальної творчості. *Київське музикознавство*. 2019. Вип. 58. С. 162-174.
5. Круліковська Т. Фортепіанна творчість Михайла Завадського в контексті розвитку української фортепіанної музики ХІХ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених / Дрогобицьк. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич, 2019. Вип. 26, т. 2. С. 14 – 20.
6. Круліковська Т. Жанр обробки української пісні у творчості українсько-польських композиторів Поділля ХІХ століття (на прикладі творчості Антона Коціпінського, Віктора Зентарського і Владислава Заремби). *Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Серія: Мистецтвознавство*. 2019. № 2. Вип. 41. С. 33-42
7. Лобко О. Поміщицькі маєтки Правобережжя в умовах соціально-економічної трансформації 1831-1917 років (за матеріалами володінь графів Потоцьких): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01; Нац. ун-т «Кієво-Могилянська акад.». К., 2008. 275 с.
8. Портний Ю.Л. Шляхи професіоналізації фортепіанного виконавства на Поділлі: дис. ... кандидата мистецтвознавства (доктора філософії) за спеціальністю 17.00.03. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Харків, 2021. 297 с.
9. Озимовська А. Історіографія польських музикантів-педагогів на Поділлі. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 489-496.